

és una extensió antiga del mateix mot;³ fr. ant. *ellebre*, *aliboron*, fr. dial. *aliborgne*, *liborgne*, *liborne*, *lèbòre*, *èbore*, *eubor*, *èbòre*, *rèbor*;⁴ en un text castellà de 1399 figura com *borum nigrum*. D'altra banda, pot ser relacionat amb *olierca* el mot aixorbiu⁵ d'igual sentit que va recollir Rohlf s a la Vall pallaresa de Cardós (ASNLS CXCII, 94).⁵ Hi ha raons, doncs, per intentar de derivar *olierca* d'una base *HELLE(B)ORICA (amb la terminació d'*àrnica*, planta medicinal considerada una panacea pertot); d'allí metatitzat com a *OLIER(1)CA per la influència d'*oli* (per allusió al tònic que es preparava de l'arrel d'aquesta planta),⁶ o bé per una etapa de *eliorca > *olierca*. La implantació d'un nom d'aquest tipus en un punt llunyà dels Pirineus no ha de sorprendre, car aquelles regions foren¹⁵ molt visitades pels herbolaris de tots els temps.⁷

¹ Crida l'atenció el topònim *Serradet de l'Uliviorgo*, registrat per JCoromines a Vallabriga; la forma invitada a veure-hi una relació amb el nostre mot, però l'ús de l'article definit fa pensar més aviat en un apel·latiu; es tractaria, doncs, d'un derivat d'*oliu*, *olivera*? Interessa notar, per la gran semblança que té amb *olierca* el nom del gran poble de Normandia *Aulerci*, també anomenat *Aulerci Ebuovices* (< *Evreux*); veg. L. Weisgerber, *Rhen. Germ.-Celt.*, 19, 82.192b. — ² En Alcoati, 27v; la versió catalana d'Ibn Wàfid, *Medic. Part.* (S. XIV), dedica dues pàgines a la descripció de la planta i a les virtuts del *lebor blanc* i *lebor negre* (ed. L. Farauo, pp. 149-150); figura també en el *Tres. de Pobres* (*AlcM.*). —

³ El mot en aquest sentit sembla ser pres del francès on es documenta ja en *Roman du Renard*: «*Aliboron* i a trové / Que plusors genz ont esprové / Qui est bone por eschauffer, / Et por fièvre de cors oster» (v. 19309, ed. Méon); E. Rolland, *Flore Pop.*, hi afegeix: «à une certaine époque, l'*helleborum*, corrompu *aliboron*, était la panacée par excellence, préconisée par les charlatans. Par suite on a pu appeler *Maitre Aliboron*, un charlatan, un mauvais médecin, un ignorant» (I, 77-78), n. 4. — ⁴ Citem de Rolland, *l. c.*; aquest autor inclou a més una forma ant. *obre* a través Linocier, *Hist. des plantes* (Paris 1584). — ⁵ A l'article *ellèbor* fou suggerit com a una possibilitat *eixorbiu < *eix-olbor-iu; cf. la forma *obre*, fr. ant., n. 3. Veg. també la discussió amb motiu del topònim *Llebro* (JCoromines, *EntreDL* II, 89ss.). — ⁶ Potser el mot fos influït en una etapa del seu desenvolupament per l'adj. *olenca*, en una construcció com *herba olenca*, usada en allusió a aquesta planta que fa mala olor especialment en certes èpoques; cf. supra l'observació del subjecte de les Paülis; Teixidor (*Flora Farm.*, 1117) en diu «exhala olor fétido nauseoso». — ⁷ Teixidor, *l. c.*, dóna el nom arag. d'aquesta planta com a *chiguero*; el nostre auxiliar tècnic, Àngel Satué, de la

Vall de Broto (Sobrarbe) coneix el mot com a *chiguero*, que ja té aparença de ser pre-romà. De fet, caldria investigar, a més, si *olierca* no fóra al capdavant una relíquia pre-romana; cf. basc *lar* 'esbarzer', *ler* 'pi', *llerce* 'petit pi', amb el sufix de di-

min. -ko (Mitzelena, *Fon. Hist.*, p. 195).

Olieria, V. *oli* (OLIVA) *Olifant*, V. *elefant Oligarca*, *oligarquia*, *oligàrquic*, *oligàrquicament*, *oligist*, *oligocèn*, *oligoclasa*, V. *monarquia* (MONJO) *Òlim* 'en altre temps', mot llatí usat en documents oficials antics *Olimares* 'alimares' en doc. de 1487, *Ardits* III, 62 (ALIMARES) *Oliós*, *oliu*, V. *oliva*

OLIVA, 'fruit de l'olivera', del ll. OLIVA 'oliva', 'olivera', mot aff al gr. *ἐλαίφα*. □ 1.ª doc.: orígens de l'idioma (doc. del S. XIII, AIEC I, 305 etc.).

Comú a tot el domini de la llengua. Una pronúncia amb *ay-* (o *əy-*) d'*oliva* i dels derivats, amb la diftongació vulgar de la *o-* inicial àtona (com *aulor* per *olor*, *aurella* per *orella*), es dóna en molts llocs; ¹ en alguna zona del nord-est està molt estesa una pronúncia amb *əli-*.² Per als noms de les diverses menes d'olives i la terminologia popular relacionada amb el cultiu i elaboració d'olives, veg. *AlcM* (s. v.) i especialment l'article de Matons, *Vocab. de l'oli i de l'olivera* (BDC X, 101-132). Notarem aquí la documentació d'algunes denominacions: «*oliva verda*: drupa» i «*oliva judaica*: orchites» (1507, Busa-Nebr.); «*olives del cuquillo*: oleae paucae, oliuae rotunde» (1575, *ThPu.*, p. 197), que són olives, segons reporta *DAG.*, petites i rodones i se'n diu així a València; *AlcM* localitza *oliva del cuquello* o *oliva cuquellera* a Val., Pego i Benidorm; *olives salmorrades* (*ThPu.*, p. 197); «havent sobrevingut majorment l'any tant steril que per a menjar *olives salades*, no se'n són collides», a. 1582 (*Man. d'Ardits*); *olives sabateres* 'les que posades en adob s'arruguen i perden el color' (Lab. 1839; *DAG.*).

Oliva en l'acc. de 'baia o fruit del lloret', ja en doc. de 1409 de Val. («sis almuts de *olives* de lloret», *AlcM*), i en diminutiu i en sentit més ampli en *JEsteve*, 1472 («*olietes* de lor --- o de tot altre arbre saluatge: baccas») i en el *ThPu.* («*olietes* de qualsevol arbre o altre fruit semblant: baccas»), p. 61. *Oliva* 'murtró' (Lab. 1840; *DFa.*); *AlcM* recull *oliva* 'la bombolla negrosa que se forma en el pa' a Val., Pego i Benidorm (veg. infra *olivar-se*) i com a nom d'un mollusc a Mall.; *oliva* es diu, a més, d'alguns objectes de la forma i mida d'una oliva, com les peces que es fixen a l'extrem d'alguns tubs destinats a introduir-se als forats del nas etc. (*DFa.*).

Pel que fa al nom de l'arbre, es dóna essencialment a base dels sufixos *-er* i *-era* (*olivar*, *olivera*), com en el cas de molts altres arbres fruiters, i aquestes formes es documenten des d'antic; en una petita zona s'usa *oliu*; veg. la documentació i la distribució d'aquestes formes en els derivats, infra.

DERIV.: *Oliu*, nom donat a *olivera* en el Rosselló i en part del territori català proper [exemples antics en *Alart*, *InvLC*: «vinyer del *oliu*» en doc. de 1307, la variant *auliu* en un de 1368 de Vinça, «tres lmdars (=llindars) d'*auliu*», i en d'altres de 1355, 1359, 1389; a més, la mateixa variant com a nom personal: *Johannes Aliu* en escrit de 1297, i també en els de 1266, 1284, 1329, 1334, 1392 (ib.); *oliu* figura en